

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кондратенко Н. Український політичний дискурс : Текстуалізація реальності : монографія. Одеса : Чорномор'я, 2007. 156 с.
2. Билица Я. Политическая фразеология современного немецкого языка как особый разряд единиц его фразеологического состава: Автореф. дис... канд. филол. наук. Киев, 1988. 24 с.
3. Лепа К. Функциональные свойства фразеологизмов современного немецкого языка в текстах политической направленности: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: Минск, 1983. 23 с.
4. Elspaß S. Phraseologie in der politischen Rede. *Zur Verwendung von Phraseologismen in ausgewählten Bundestagsdebatten*. Wiesbaden : Westdeutscher Verlag, 1998. 320 s.
5. Reiter Julia. *Phraseologismen in der politischen Rede*. Dissertation. Verlag Universität Innsbruck. 2010.
6. Гавриш В., Пророченко О. Деякі питання німецької фразеології. *Німецько-український фразеологічний словник*. Київ : Радянська школа, 1981. Т. 2. С. 355–377.
7. Чернышева И. Фразеология современного немецкого языка. Москва : Высш. школа, 1970. 200 с.
8. Кунин А. Курс фразеологии современного английского языка. Дубна : Феникс, 1996. 381 с.
9. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти). К.–Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
10. *Moderne deutsche Idiomatik*. Alphabetisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispielen / [W. Friedrich]. München : Max Hueber Verlag, 1995. 565 s.
11. Der Spiegel online. URL: <http://www.spiegel.de> (дата звернення: 19.09.2022)

УДК 811.111-342

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.13>

ПРОСОДИЧНІ ОЗНАКИ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ В РІЗНИХ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЯХ

PROSODIC FEATURES OF SPEECH BEHAVIOR IN DIFFERENT COMMUNICATIVE SITUATIONS

Бондаренко О.К.,

orcid.org/0000-0002-1086-1029

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Статтю присвячено визначенню мовленнєвої поведінки американського шеф-кухаря в різних ситуаціях спілкування з метою визначення ролі просодичних засобів у створенні його мовленнєвого портрету. У роботі розглянуто основні характеристики професійного статусу особистості, висвітлено місце професії в соціальному статусі мовця, проведено перцептивний експериментальний аналіз й встановлено просодичні маркери професійного мовлення шеф-кухаря.

Професія людини – це одна з найважливіших складових її соціального статусу. Професія як частина соціального статусу людини безпосередньо впливає на її мовленнєву поведінку. Цей вплив відстежується на всіх мовних рівнях і у вживанні певної лексики (так званій професійній жаргон, характерній для представників будь-якої професії), і на фонетичному рівні. Як одиниці сегментного рівня, так і просодичні характеристики мовлення можуть виступати в якості маркерів професійної приналежності, а також відбивати особливості ситуації спілкування. Також ступінь впливу професійної діяльності людини на її мовленнєву поведінку тим вищий, чим більшу кількість мовленнєвого спілкування передбачає її професія.

Проведене дослідження дозволило визначити мовленнєвий репертуар шеф-кухаря, певний набір просодичних ознак, які обирає мовець відповідно до комунікативної ситуації та стилю спілкування.

Проведене фонетичне дослідження дозволило узагальнити такі результати: мовленнєва поведінка шеф-кухаря в ситуації приготування страв на кухні характеризується швидким темпом мовлення, домінуванням коротких пауз, складного термінального тону та спадної шкали; членуванням мовлення на короткі за обсягом синтагми. Взаємодія таких просодичних ознак вказує на категоричний, впевнений тон мовлення й характеризує мовця в цій ситуації як впевненого у собі професіонала.

У ситуації інтерв'ю, мовленнєвий репертуар шеф-кухаря має варіативний характер, превалюють рівна та хвилеподібна шкали, які надають мовленню тонального забарвлення. Темп мовлення повільно-швидкий, з домінуванням пауз середньої тривалості. Такий просодичний репертуар свідчить про вміння мовця пристосовуватись до ситуації спілкування, реагувати на зауваження та жарти співрозмовника.

Ключові слова: шеф-кухар, просодичний, комунікативна ситуація, професія, мовленнєвий репертуар.

The article focuses on definition of American chef's speech behavior in different situations, with the aim to define the role of prosodic means in creating speech portraying of the chef. The article dwells on the problems of general characteristics of individual's professional status, on the place of profession in speaker's social position, on conducting experimental phonetic analysis and on establishing prosodic markers of the chef's professional speech.

Profession is the most important component of person's social status, and being a part of person's social status, it directly influence speech behavior. This influence is traced on all language levels – in the use of definite vocabulary (the so-called professional slang, which characterizes representatives of any profession) and on phonetic level as well. Both units of segmental level and prosodic speech characteristics can serve as the markers of professional belonging and reflect features of communicative situation. At the same time, it is natural that the degree of influence of a person's professional activity on his speech behavior is higher, the greater the amount of speech communication his profession involves.

The conducted investigation allowed to define chef's speech repertory – a definite number of prosodic features, from which the speaker chooses according to communicative situation and style of speech.

The following results of the research were summarized: Chef's speech behavior in the situation «restaurant kitchen» is characterized by quick tempo, prevalence of short pauses, Falling terminal tone and Stepping Scale dominating; short sense-group division. Interaction of such prosodic features reveals categoric, confident tone of speech and characterizes the speaker in such communicative situation as an assured, steadfast professional.

In the situation of the interview chef's speech repertory has a variable character. Level and Wavy Scale prevail, which gives the speech emotional colouring. Tempo is low speedy, with pauses of medium length dominating. Such prosodic repertory testify to the speakers ability to adjust to communicative situation, to react to the interlocuter's remarks and jokes.

Key words: chef, prosodic, communicative, situation, profession, speech, repertory.

Постановка проблеми. У соціофонетиці та соціолінгвістиці при дослідженні просодичних особливостей мовлення важливе місце відводиться вивченню та опису мовленнєвої поведінки представників різних соціальних груп.

Вітчизняні дослідники (В. С. Григораш, Є. В. Корнеласва, М. В. Чеснокова, О. Д. Петренко) приділяли увагу дослідженню соціального статусу мовця. Як відомо, мовлення людини є індикатором її соціальної належності і впливає на формування її мовленнєвого репертуару, з якого вона обирає мовні засоби відповідно до екстралінгвістичної ситуації.

При визначенні соціального статусу мовця беруться до уваги безліч факторів, одним з яких є професійна приналежність. Рід занять впливає на стан людини у суспільстві і розглядається як показник успішності особистості. Професія також визначає рівень доходів, що безпосередньо впливає на стиль життя людини.

Отже, у роботі зроблено спробу проаналізувати просодичні зміни у вербальній поведінці шеф-кухаря в різних ситуаціях спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному мовознавстві багато наукових праць присвячено опису просодичних змін в мовленні представників різних вікових (М. В. Чеснокова [18], В. С. Григораш [4]), територіальних (О. Я. Присяжнюк [14], Д. М. Карпова [6], О. В. Костроміна [9]), гендерних (У. Лабов [10; 11], Д. Крістал [20; 21; 22]) груп. Вивченню просодичних особливостей професійного мовлення присвячено праці Є. В. Корнеласвої [8], О. Р. Валігури [3], Я. Р. Федоріва [17]. Теоретичним підґрунтям вищезазначених досліджень в галузі теорії інтонації є наукові студії видатних вітчизняних вчених – Т. О. Бровченко

[1; 2], В. Г. Таранця [16], Н. В. Петлюченко [12] та зарубіжних – Д. Брезіла [19], Дж. Уельса [28], П. Траджіла [27] та ін. Проте, визначення ролі просодичних ознак в мовленнєвому репертуарі шеф-кухарів лише починає привертати увагу дослідників (О. К. Ковальчук [7]) і ще не отримало належного висвітлення в лінгвістичній літературі.

Постановка завдання. Мета пропонованого дослідження полягає у визначенні просодичного портрету професійного шеф-кухаря у різних ситуаціях спілкування.

Для досягнення мети вирішувалась низка завдань:

- Визначити професійний статус особистості.
- Висвітлити місце професії в соціальному статусі мовця.
- Провести перцептивний експериментальний аналіз, з метою встановлення просодичних маркерів професійного мовлення шеф-кухаря.

Матеріалом дослідження послуговували фрагменти мовлення відомого американського шеф-кухаря Боббі Флея в різних ситуаціях спілкування – на професійній кухні при приготуванні страв та в ситуації інтерв'ю на американському телебаченні [23].

Виклад основного матеріалу. Професія людини, як слушно визначає Є. В. Корнеласва, – це одна з найважливіших складових її соціального статусу. Професія як частина соціального статусу людини безпосередньо впливає на її мовленнєву поведінку [8]. І цей вплив відстежується на всіх мовних рівнях і у вживанні певної лексики (так званий професійний жаргон, характерний для представників будь-якої професії), і на фонетичному рівні. Як одиниці сегментного рівня, так і просодичні характеристики мовлення можуть

виступати в якості маркерів професійної приналежності, а також відбивати особливості ситуації спілкування.

Вчені нарізно трактують поняття *професія*. Британські лінгвісти Д. Джері та Дж. Джері пропонують таке визначення: «професія – це яка-небудь професійна група середнього класу, яка характеризується вимогами вищого рівня технічних та інтелектуальних знань, а також досвіду, автономією при найманні та дисципліною, зв'язком з державною службою» [5].

Професія – це група людей, які мають один рід занять, і яка значною мірою саморегулюється [26].

Професія нарізно трактується вітчизняними і зарубіжними дослідниками. Вітчизняна дослідниця Є. В. Корнелаєва розуміє під професією рід діяльності людини, що слугує для неї джерелом доходу. При цьому терміни *професія*, *рід занять*, *рід діяльності* розглядаються авторами як синонімічні [8].

У пропонованій роботі вважаємо за доцільне виділити певні ознаки професії, як можна вважати універсальними. Професія – це певний рід діяльності, що передбачає наявність теоретичних і практичних знань, здобутих як в результаті спецпідготовки, так і в процесі роботи.

Не викликає сумнівів той факт, що професійна приналежність людини істотно впливає на її мовленнєву поведінку, мовлення може бути достатньо інформативним при спробі визначити професійну приналежність мовця.

Так британський лінгвіст Д. Крістал неодноразово зазначав, що коротка бесіда з людиною, професією якої потрібно визначити, дозволяє швидко зробити висновок про рід її діяльності [22]. Кожна професія має свою термінологію, яка прищеплюється під час діяльності і живається несвідомо у потрібних і навіть непотрібних випадках. При цьому закономірно, що ступінь впливу професійної діяльності людини на її мовленнєву поведінку тим вищий, чим більшу кількість мовленнєвого спілкування передбачає її професія.

У пропонованому дослідженні робиться спроба вивчити мовленнєву поведінку американського шеф-кухаря Боббі Флея і визначити роль просодичних засобів в утворенні мовленнєвого портрета шеф-кухаря у двох ситуаціях спілкування – на професійній кухні, при приготуванні страв та в ситуації інтерв'ю.

Основним методом дослідження було обрано перцептивний аналіз, який проводився за такими параметрами:

– синтагматичне членування; мелодика – передтермінальна частина (інтонація, шкала), термінальний тон;

– темп та паузація.

Делімітативні засоби озвученого мовлення об'єднують компоненти, які пов'язані з фонотактичними особливостями, син тактико-семантичними факторами, а також індивідуальними особливостями мовлення інформанта. Так, наприклад, у ситуації приготування страв в ресторані «Gato», шеф-кухар використовує в мовленні дуже короткі односинтагменні фрази, які звучать як накази:

If you got the place, | scape the pan | serve the meal...

Кухар зосереджується на приготуванні, і не піднімаючи очей, видає накази. При цьому його міміка, вираз обличчя не змінюються, руки зайняті кухонним приладдям.

У ситуації інтерв'ю, шеф-кухар має розслаблений вигляд, він жартує, посміхається. Його фрази складаються з трьох-чотирьох синтагм, хоча й мають дещо уривчастий характер. Наприклад:

I concealed everything on my schedule in September | I understand if | but it's my job. ||

У ситуації інтерв'ю виявляються риси спонтанного мовлення, що відрізняється невеликою кількістю пауз хезитації та зрідка наявністю повторів.

It's my gob | ...I love to do it... | It's easy to understand people.

Мовленнєвий потік в інтерв'ю можна схарактеризувати як більш «гладкий» порівняно із ситуацією на кухні ресторану.

Торкаючись мелодійних характеристик, зазначимо на низьку тональну варіативність як в плані реалізації ядрових компонентів висловлювань, так і в плані оформлення передтермінальної частини синтагми. Наприклад:

That's good, | mix the broccoli, | add to soup

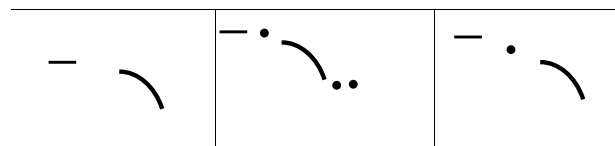

Рис. 1. Інтонаграма вищенаведеної фрази

Як бачимо з наведеного прикладу, фраза складається з трьох синтагм, кожна синтагма оформлена спадним завершенням. Переважає низький спадний тон, який оформлюється, як правило, суворі категоричні висловлювання. Як показали результати дослідження, спадний тон склав найбільшу частину термінальних тонів в мовленні

шеф-кухаря Боббі Флея в ситуації приготування страв на кухні ресторану. Однак, зазначимо, що реалізація спадного тону в мовленні Боббі Флея у згаданій ситуації має різке звучання, і супроводжується підвищенням гучності.

У ситуації інтерв'ю, у мовленні шеф-кухаря переважає хвилеподібна та рівна шкали, які є типовими для американського варіанта англійської мови. У цій ситуації вживання хвилеподібної шкали можна пояснити емоційним, розслабленим станом мовця.

В інтерв'ю американському автору кулінарних книг Майклу Саймону, Боббі Флей розповідає як в його родині мати готувала обід і як він з нетерпінням чекав на цю подію.

My mum, | ˈcooked ˈdinner ˌalways | I ˈlooked ˌforward to ˈsix o'clock ˌdinner

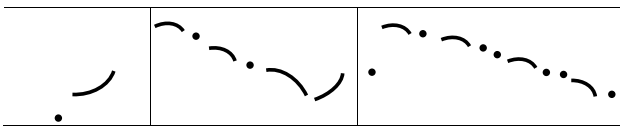

Рис. 2. Інтонаграма вищенаведеної фрази

У ситуації інтерв'ю більша частина ядрових тонів (термінальних тонів) оформлена спадним або висхідним тоном, які надають мовленню емпатичного забарвлення. Використання рівного тону супроводжується паузами хезитації, але в мовленні «залізного кухаря» паузи дуже короткі, а рівний тон не є сигналом незавершеності висловлювання, швидше просодичною особливістю американського варіанта англійської мови.

Темпоральні особливості в мовленні американського шеф-кухаря не відрізняються достатньо високим ступенем варіативності. У ситуації «на кухні ресторану» мовлення Боббі Флея швидке, з використанням коротких пауз і малень-

кою паузальною насиченістю. Таке просодичне оформлення вказує на впевненість, категоричність у мовленнєвій поведінці.

У ситуації «інтерв'ю» швидкість мовлення можна схарактеризувати як помірною-швидке з використанням пауз середньої тривалості, що робить мовленнєвий потік зрозумілим, доступним для сприйняття.

Висновки. Пропоноване дослідження присвячено аналізу просодичних ознак в мовленнєвому репертуарі американського шеф-кухаря Боббі Флея, в різних ситуаціях спілкування – на кухні його ресторану «Gato» та на телебаченні в інтерв'ю з диктором.

Проведене фонетичне дослідження дозволило узагальнити такі результати: мовленнєва поведінка шеф-кухаря в ситуації приготування страв на кухні характеризується швидким темпом мовлення, домінуванням коротких пауз, складного термінального тону та спадної шкали; членуванням мовлення на короткі за обсягом синтагми. Взаємодія таких просодичних ознак вказує на категоричний, впевнений тон мовлення й характеризує мовця в цій ситуації як впевненого у собі професіонала.

У ситуації інтерв'ю, мовленнєвий репертуар шеф-кухаря має варіативний характер, превалюють рівна та хвилеподібна шкали, які надають мовленню тонального забарвлення. Темп мовлення повільно-швидкий, з домінуванням пауз середньої тривалості. Такий просодичний репертуар свідчить про вміння мовця пристосовуватись до ситуації спілкування, реагувати на зауваження та жарти співрозмовника.

Перспективою дослідження може стати порівняльний аналіз мовленнєвої поведінки британського та американського шеф-кухарів у схожих ситуаціях спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бровченко Т. А., Волошин В. Г., Григорян Н. Р., Музя Е. М., Олинчук В. В. Методы обработки результатов экспериментально-фонетических исследований речи и их лингвистическая интерпретация. Одесса, 2011. 186 с.
2. Бровченко Т. А. Метод статистического анализа в фонетических исследованиях. Одесса: Одесский гос. ун-т им. И. И. Мечникова, 1976. 100 с.
3. Валігура О. Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців). Автореф. дис. ... докт. філол. н.: 10.02.04, 10.02.15. Київ, 2010. 32 с.
4. Григораш В. С. Соціолінгвістичні особливості йоркширського діалекту (інструментально-фонетичне дослідження усного мовлення). Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2014. 21 с.
5. Джери Д., Джери Дж. Большой толковый социологический словарь. Режим доступу: <http://voluntary.ru/dictionary/567>.
6. Карпова Д. М. Фонетичні характеристики регіонального мовлення носіїв валлійського варіанта англійської мови (інструментально-фонетичне дослідження). Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2018. 15 с.

7. Ковальчук О. К. Єдність просодичних та кінетичних засобів у мовленні шеф-кухарів (інструментально-фонетичне дослідження на матеріалі британських телевізійних кулінарних передач). Автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2015. 21 с.
8. Корнелаєва Є. В. Варіативність професійних просодичних особливостей мовлення (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі інтерв'ю з політиками, акторами, дикторами телебачення). Автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2015. 18 с.
9. Костроміна О. В. Соціофонетичні особливості австралійського варіанта англійської мови (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі спонтанного мовлення). Автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2015. 16 с.
10. Лабов У. Отражение социальных процессов в языковых структурах. *Новое в лингвистике. Выпуск VII. Социолингвистика*. Под общ. ред. Н. С. Чемоданова. М.: Прогресс, 1975. С. 320 – 336.
11. Лабов У. Исследование языка в его социальном контексте. *Новое в лингвистике. Выпуск VII. Социолингвистика*. Под общ. ред. Н. С. Чемоданова. М.: Прогресс, 1975. С. 96-182.
12. Петлюченко Н. В. Харизматика: мовна особистість і дискурс. Одеса: Астропринт, 2009. 464 с.
13. Петренко А. Д. Социофонетическая вариативность современного немецкого языка в Германии. Автореф. дисс. д-ра. филол. наук. Киев, 1999. 35 с.
14. Присяжнюк О. Я. Просодические особенности территориальных типов британского произношения. Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса, 2003. 214 с.
15. Стеріополо О. І. Система принципів і засобів організації фонетичного дослідження підготовленого і спонтанного мовлення. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія Філологія. Т. 17. № 8. Київ, 2014. С. 176-186.
16. Таранец В. Г. Энергетическая теория речи. Одесса, 2014. 186 с.
17. Федорів Я. Р. Соціокультурний аспект просодичної організації висловлювань-невдоволень (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англійського мовлення). Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 Київ, 2000. 248 с.
18. Чеснокова М. В. Просодическая динамика возрастных, гендерных и региональных групп англоязычной общности (инструментально-фонетическое исследование). Автореф. дисс.... канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса, 2016. 18 с.
19. Brazil D. The Communicative Value of Intonation in English. Cambridge: CUP, 1997. 188 p.
20. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 224 p.
21. Crystal D. The English Tone of Voice: Essays in Intonation, Prosody and Paralanguage. London: E. Arnold, 1975. 198 p.
22. Crystal D., Davy D. Investigating English Style. London: Longman, 1969. 264 p.
23. IDEA – International Dialects of English Archive. Режим доступу: <https://www.dialectsarchhive.com/>
24. Labov W. Principles of linguistic change. Oxford–Cambridge: Blackwell, 1992. 250 p.
25. Labov W. Sociolinguistic Patterns. 11th ed. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1991. 344 p.
26. Online Dictionary of Social Sciences. URL: <http://bitbucket.icaap.org>
27. Trudgill P. Sociolinguistic Patterns in British English. London: Penguin Books, 1978. 144 p.
28. Wells J. C. Accents of English. L.: CUP, 1982. Vol. 2: The British Isles. 465 p.